

RÄGAVERE LAHING

15. DETSEMBRIL 1918

Eestimaa Ajutine Revolutsioonikomitee ja VK(b)P Eesti osakondade keskkomitee ühine koosolek kuulutas Narvas 29. novembril 1918 välja suveräänse Eesti rahvusriigi — Eesti Tööraha Kommuni (ETK). Et Eesti Päästekomitee oli sama aasta 24. veebruaril välja kuulutanud Eesti Vabariigi, siis seisid sellest hetkest vastamisi kaks erinevaid klassihuve kaitsvat Eesti riiki, kes olid valmis oma õigusi teostama relvajõudude abil. Eestimaa oli astunud traagilisse kodusõja situatsiooni, kus eestlane sõdis eestlase, mõnikord isegi vend venna vastu.

1918. aasta detsember oli ETK vägedele hoogsa pealetungi kuu. Hoogsalt liikusid edasi läände, Narvast Rakvere suunas ka Tartu kommunistliku polgu väeosad, kes 15. detsembril pidasid Rägavere mõisa piirkonnas võiduka lahingu 5. Eesti polguga, selle polgu staap asus Rägavere mõisa härrastemajas.

Ajakirjas «Vabadussõja Tähistel» nr. 11, november 1939 artiklis «Rägavere lahing 15. det. 1918» kirjutab major G. Simmo:

«...nagu hiljem on selgunud, oli õhtul Põlula mõisa asunud 3. Tartu kommunistliku polgu I pataljon (A. Lillakas), kes oli saanud ülesandeks vallutada 15. detsembril Rägavere mõis. See-ga osutusid valeks saadud teated 46. kütipolgu kohta. Viimane oli olnud küll selles rajoonis, kuid sel ajal kuskil kaugemal varus. Edasi liikusid oligi nimetatud pataljon jõudnud hommi-kul Põlula-Uuemõisa, kust jätkas edasiliikumist Rägavere suunas. Vaatamata ülekaalule meeste arvus ja kuulipildujate tules ei saavutanud vaenlane edu. Siis oli näha, kuidas vaenlase salgad valguvad paremale metsa, sealt avatigi varsti püssituli. Samm-sammult hakkas vaenlane lähenema siis ka rindelt. Tiivatule ning ülekaalu ees oli meie grupp sunnitud algama tagasitõmbumist. Taandumist mõjutas ka grupi vasakul tiival kuulduv laskmine ühes arvatava haaranguga ja kahtlane teade paremalt tiival, et seal on ahelikku haaramas mingi ratsasalk. Mõnedel andmetel sai ka paar meest haavata. Kaasatoodud suurtükid ei saanud asja käiku mõjutada... Meie ahelikku tagasitõmbumine muutus

pea korratuks, nii et isegi Nurkse küla ette positsioonile asetatud suurtüki teele veeretamiseks oli taanduvaist raske saada mehi abiks. Tagasitõmbunud mehed ja salgad koguti Nurkse küla majade taga uuesti kolonni ja kella 10 ümber algas grupp liikumist rännakkorras tagasi Rägavere... Selguski, et Nurkse juures tekkinud kahtlus vasaku tiiva haaramisest oii osutunud paikapidavaks. Vaenlase väeosad, liikudes mööda künklist maastikku, olid seal juba lähenemas tagasimineku teele ja nii suurtükid kui ka grupi meeskond sattusid vaenlase tule alla. Siin oli jõudnud ette arvatavasti pealetungiva vaenlase parem tiib, liikudes üle Mägide küla...

...Mõedaku külas ja Liiva kõrtsi juures kujunes olukord järgmiselt. Roodu seisukohtadele tungis peale raudtee poolt punaste madruste dessantsalk (V. Puss). Pealetungi raskus kandus roodu vasakul tiival Liiva kõrtsi juures asuvale poolrühmale... Vasakul tiival areneva tulevahe-tuse mõjul taandus 6. roodu peaoosa lääne pool Mõedaku küla majasid asuvale künka veerele, kus võttis kohase positsiooni. Vastase uus haaramine vasakult sundis aga ka uue seisukoha maha jätma ja rood lahkus oma rajoonist Rägavere mõisa suunas. Vaenlane liikus kogu aeg kan-nul...

...Kommunistlikus ajakirjas «Proletaarne Revolutsioon Ees-

tis» nr. 7 1929. a. antud kirjeldus: «Lähedal oleva kõrtsi juures saime juba lahingu algusel kaks vang: üks haavatud, teine terve. Mis tegime meie nendega? Haavatu saatime lahingu lõpul Narva ravitsusele. Teisele tehti ettepanek: tule meiega kaasa või mine kuhu tahad. Tuli meiega kaasa ja oli tubli sõjamees. Samalaadi juhtumine oli ka Mägiste küla juures, kus umbes 30 mehe ümber valgeid tagaedes ühte väiksesse mägedevahelisse orgu sattus. Org oli vaevalt mõnikümmend sammu lai. Ja sell orukese kaldal seisid peale püside juba meie kuulipriits. Laskmise korral sealt ükski eluga ei oleks pääsenud. Olgugi et nende poolt meie peale veel harvasti tuld anti, ei lastud meie poolt nende poole paukugi. Meie poolt laskmine oleks tähendanud kaitsetute tapmist. Karjuti meie poolt ainult, et nad alla annaks. Suurem osa tõstiski allaandmise märgiks käd üles. Tõstsid käd üles... ja nihkusid oru suu poole, püssisid maha jättes. Parajal silmapilgul lipsasid mäekünka varju, jooksid laiali ja põgenesid. Pääsesid eluga ainult sellepärast, et Eesti tööliste punane sõjavägi ei janunenud vere järe-le.»

...Rägavere mõisa lage väli oma kungastega, seljandikega, lohukudega ja orgudega ei pakkunud soodsat maastikku esimest korda sinna sattunud võitlejale. Nurkse juurest tagasitõlnud kiir-

laskesuurtükki paigutati Rägavere mõisa küüni juurde varem sinna asunud teiste suurtükkide kõr-vale. Küün, mis asub mõisast kagusse kulgeva tee ääres, umbes 100 m enne suurt teed, pakkus head võimalust vaatluspunkti ka-tusele panemiseks... Kiirelt lii-kuv vaenlane oli ootamatult il-munud silmapiirile siin ja seal. Teda juhtisid arvatavasti teejuhid kohalikest elanikest. Kinnine maastik ei võimaldanud mingit ülevaadet vaenlase liikumisest ja samuti oma jõududest ning kaitsevõimalustest. Tekkis olukord, kus iga mees püüdis teotseda üksikult — oma moraali kohaselt. See moraal aga ei olnud mõõ-dunud sõja ja revolutsiooni mõ-jul kuigi kõrge. Nii püüdsid end võitlusest kõrvale hoida üksikud mehed ja terved salgad. Katsuti isegi end päästa häbistava põge-nemisega, heites kõrvale sage-dasti püssid.

Viimaste taandujate järel Kivikoplist ilmusid varsti metsa-servale ka esimesed pealetungijad. Veel imekspeandavam oli, et samal ajal või veel varemgi olid ilmunud vaenlase eelosad ka Pikametsa veerule. Meie kaitsele asunud salgad ja patareide vaat-lejad ei saanud arugi, kus lõp-pesid omad ja kus algasid võo-rad. Pealetungiv 2. Pärnu rood koos teistest allüksustest kaasa läinud meestega oli jõudnud ju-ba poolele vahemaale Põdrakop-list Kivikoplistse, kui korraga sel-gusid vastaspoole asukohad. Algui

avati Pikametsast ja siis Kivikop-list püssituli. Püssitulele järgnes varsti kuulipildujate tuli... Kuulipildujatele avamine eelole-va metsa servast löigi pea segi vankuma lõõnud edasiliikuvate ahelikku read — algas üldine taandumine. Patareid võtsid olu-korra selginemisel kohe vaenla-se ägeda tule alla, kuid see enam asjade käiku ei muutnud... Vaenlase ahelikku lähenemine mõisale sundis ka püssitule piir-konda sattunud polgu staapi mõisat maha jätma.

...Mõisaesisele väljale jäi ma-ha mitu langenut ja haavatut. Surnud korjati hiljem kohalike elanike poolt ümbrusest kokku — neid oli 7 — ja maeti Põdra-koplistse.

...Kauemini pidas vastu 5. rood (kapt. A. Schervel) Kant-küla juures. Küla serval olevad künkad pakkusid looduslikult väga otstarbekaid võimalusi kaitsetegevuseks ja seal avanes otse eeskujulik laskevälgi teele ja la-gendikule Rägavere vallamaja ümber. Ootamatu tule avamise-ga aeti seal pealejõunat laiali Nurkse poolt teed mööda Rägavere vallamajale lähenev suurem vaenlase kolonn, kusjuures vaen-lasel oli surnuid ja haavatuid. Kolonnis liikus arvatavasti 3. Tartu kommunistliku polgu II pataljon (Ulrich) ja võimalik, et ka polgu staap. Ootamatule kok-kupõrkele järgnes kauemat aega vältav tulevahetus...

Alles õhtul, videviku eel, kui

vaenlane püüdis paremalt saata salku meie seisukohtadele selja-taha ja oli vasakult juba roodu tiivast möödunud (mille tõttu langes vaenlase kätte vangki ka Rägavere saadetud lipnik A. Meeks 5—6 sõduriga), jättis rood oma seisukohad maha ja liikus üle Saueaugu küla Vinni mõisa.

Vinni Näidissovhoostehnikum tähistas 1967. aastal Rägavere lahingupaiga mälestuskiviga, mis 1983. aastal ümber ehitati mäles-tusmärgiks. Traditsiooniliselt pee-takse siin igal aastal lahingu aas-tapäeval mälestusmiiting. Seni on tähistamata Rägavere lahingus langenute matusepaik, ühis-haud endises Põdrakoplist, kabeli varemete kõrval.

Eesti Vabariigi päevil rajati Rägavere lahingu mälestusmärk Rakvere—Rannapungerja tee äärde, Kurenokale, kuid see hä- vitati 1940. aastal ning teist kor-da 1944. aastal, nagu kõik teised Vabadussõja mälestusmärgid Eestimaa.

Vinni NST ja Ed. Viide nim. kolhoosi elanikud, aktivistid, Rahvarinne jt ühiskondlikud or-ganisatsioonid on avaldanud soo- vi, et tähistataks Rägavere lahingus langenute matusepaik ja taastataks Vabadussõja mäles-tusmärk. Võimaluse korral tuleks restaureerida ka Rägavere mõisa surnuaia kabel, mille kõrval on Rägavere lahingus langenute ühishaud.

August KONDOJA
Honorar Virumaa fondi.